

Кучеренко Олексій Миколайович,

доцент кафедри цивільно-правових дисциплін юридичного факультету

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

e-mail: kucherenko-aleksus@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0003-3339-693X>

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВА ОСНОВА ОХОРОНИ АВТОРСЬКИХ ПРАВ НА МАТЕРІАЛИ, ЩО ПЕРЕДАЮТЬСЯ ЧЕРЕЗ INTERNET

Стаття присвячена вивченню особливостей цивільно-правових основ охорони авторських прав на матеріали, що передаються через Internet. Автором підкреслюється, що завданням сучасного авторського права є досягнення справедливого та життєздатного балансу інтересів суб'єктів авторських прав та користувачів творів, розміщених на веб-сторінках. У статті проаналізовано національне законодавство у досліджуваній сфері та встановлено, що завантаження цифрової копії об'єкта авторського права на першому та на останньому етапах є відтворенням. У статті автором встановлено, що перенесення через Інтернет наукових, літературних, художніх творів, фільмів, музики, різноманітних програм породжує загрозу створення їхніх дешевих копій (піратство).

Продемонстровано наочно то факт, що у сучасному світі неможливо нічого зробити в Інтернеті, що б потенційно не порушувало чийсь авторські права. Автором акцентовано увагу на діяльності кіберсквотерів, що використовують принципи реєстраційної системи доменних імен, що ґрунтуються на правилі першості, для реєстрації назв торговельних марок, фірмових найменувань, прізвищ, відомих імен без згоди їх власників. Окрім того, встановлено, що кіберсквотингом є реєстрація найменувань доменів, що збігаються із засобами індивідуалізації або подібні до них з їх наступним недобросовісним використанням як для власних комерційних цілей, так і для перепродажу власникам відповідних засобів індивідуалізації. Встановлено, що однією з проблем недосконалості національного законодавства відносно забезпечення захисту та дотримання прав авторів і правовласників в Інтернеті є, зокрема, сукупність соціально-економічних факторів, які спричинили сповільнення поширення та використання сучасних технологій на території України.

Ключові слова: цивільно-правова охорона, авторське право, інформація, Internet, кіберсквотинг.

Kucherenko O. CIVIL-LEGAL BASIS OF COPYRIGHT PROTECTION FOR MATERIALS TRANSMITTED VIA THE INTERNET

The article is devoted to the study of the peculiarities of the civil law bases of copyright protection for materials transmitted via the Internet. The author emphasizes that the task of modern copyright is to achieve a fair and viable balance of interests of copyright holders and users of works posted on web pages. The article analyzes the national legislation in the field of research and found that downloading a digital copy of the copyright object in the first and last stages is a reproduction. The author finds in the article that the transfer of scientific, literary, artistic works, films, music, various programs via the Internet threatens the creation of their cheap copies (piracy).

The fact that in today's world it is impossible to do anything on the Internet that would not potentially infringe someone's copyright is clearly demonstrated. The author focuses on the activities of cybersquatters, which use the principles of the domain name registration system, based on the rule of precedence, to register trademarks, brand names, surnames, well-known names without the consent of their owners. In addition, it has been established that cybersquatting is the registration of domain names that coincide with the means of individualization or similar to them with their subsequent unfair use both for their own commercial purposes and for resale to the owners of the relevant means of individualization. It is established that one of the problems of imperfection of national legislation on protection and observance of the rights of authors and right holders on the Internet is, in particular, a set of socio-economic factors that slowed the spread and use of modern technologies in Ukraine.

Key words: civil law protection, copyright, information, Internet, cybersquatting.

Постановка проблеми. Виникнення та активний розвиток мережевих технологій зумовили перехід людства на новий еволюційний етап, який характеризується переходом від постіндустріального до інформаційного типу суспільства. Сьогодні провідне місце у відносинах власності належить передусім інформації та результатам діяльності інтелекту людини. З одного боку, Інтернет є якісною сучасною платформою для реалізації людиною власних інтелектуальних здібностей, з іншого — разом з виникненням нового виду діяльності виникають і нові проблемні питання охорони результатів цієї діяльності, зокрема інтелектуальної власності, ризику бути незаконно використаними. Інформація передається Інтернетом у вигляді об'єктів, що потенційно охороняється авторським правом: літературних, музичних та аудіовізуальних творів, фотографій, ілюстрацій, карт, планів, малюнків тощо. Обробка і передача даних мережею та саме її функціонування відбувається завдяки іншому об'єкту авторсько-правової охорони - комп'ютерним програмам, а зберігання і пошук інформації часто здійснюється за допомогою електронних баз даних, які також можуть охоронятися авторським правом. Саме тому завданням сучасного авторського права є досягнення справедливого та життєздатного балансу інтересів суб'єктів авторських прав та користувачів творів, розміщених на веб-сторінках.

Вищенаведеними технологічними та правовими реаліями сьогодення і зумовлено актуальність теми цієї статті. Авторсько-правові аспекти функціонування всесвітньої інформаційної мережі Інтернет потребують негайного та всебічного вивчення з тим, щоб величезний потенціал Інтернету в усіх сферах суспільного життя реалізувався в повній

мірі, зокрема в Україні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням обраної тематики в різний час займалися такі науковці як: Меняйленко О. С., Чужба В. А., Мікульонюк Т. О., Погорілко В. Ф., Рудник Т. В. та інші.

Мета статті полягає в дослідженні та узагальненні особливостей цивільно-правових основ охорони авторських прав на матеріали, що передаються через Internet.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розміщення об'єктів авторського права в мережі Інтернет є сьогодні надзвичайно розповсюдженим явищем. У мережі користувачі можуть отримати доступ до різних видів творів - від музичних та літературних до аудіовізуальних (кіно- та анімаційних фільмів, відеокліпів тощо). Певна частина цих творів розміщується з порушенням авторських прав.

Чинне законодавство України, зокрема ст. 1109 Цивільного кодексу України, ст.31, 32 Закону України «Про авторське право і суміжні права» вимагає від сторін договору щодо розпоряджання авторськими правами вказувати конкретні права, що передаються за договором. Ті права на використання об'єкта авторського права та способи його використання, які не визначені у договорі, вважаються такими, що не надані. У ситуації відсутності єдиної кваліфікації дій щодо розміщення творів у мережі Інтернет авторські права особи, якій вони передані за договором, можуть бути порушені [3].

Загалом у розміщенні будь-якого об'єкта, в тому числі й об'єкта авторського права, в мережі Інтернет можна виділити два етапи:

1. Завантаження цифрової копії об'єкта в пам'ять комп'ютера та надання доступу до цієї копії необмеженому колу осіб. За умови виконання зазначених дій користувач має можливість доступу та ознайомлення з об'єктом шляхом завантаження цифрової копії останнього на власний комп'ютер

2. Власне розміщення твору в Інтернеті. Слід підкреслити, що особа, яка розміщує той чи інший твір у мережі, створює умови для ознайомлення з твором користувачем внаслідок його активних дій.

Завантаження цифрової копії об'єкта авторського права на першому та на останньому етапах є відтворенням у розумінні ст.1 Закону України «Про авторське право і суміжні права» оскільки передбачає запис примірників твору для тимчасового чи постійного зберігання в цифровій формі, яку може зчитувати комп'ютер [3].

Відповідно до ст. 442 Цивільного кодексу України твір вважається опублікованим (випущеним у світ), якщо він будь-яким способом повідомлений невизначеному колу осіб, у тому числі виданий, публічно виконаний, публічно показаний, переданий по радіо чи телебаченню, відображений у загальнодоступних електронних системах інформації [8].

Згідно статті 1 Закону «Про авторське право і суміжні права» опублікуванням твору є, зокрема, надання доступу до них через електронні системи інформації таким чином, що будь-яка особа може його отримати з будь-якого місця і у будь-який час за власним вибором. Наведене формулювання практично збігається з формулюванням п.9 ч. 3 ст.15 цього Закону, який закріплює за автором майнове право на подання своїх творів до загального відома публіки таким чином, що її представники можуть здійснити доступ до творів з будь-якого місця і у будь-який час за їх власним вибором [3].

Перенесення до Інтернету наукових, літературних, художніх творів, фільмів, музики, різноманітних програм породжує загрозу створення їхніх дешевих копій (піратство) [6, с. 77].

Основними перешкодами на шляху розвитку інтелектуальної власності в мережі Інтернет є такі:

- конфлікт доменних імен (імена, які використовуються для адресації комп'ютерів і ресурсів в інтернеті) і товарних знаків у глобальній інформаційній мережі;
- не вирішеність питання щодо правомірності патентування способів ведення бізнесу;
- проблеми охорони творів у цифровій формі;
- проблеми охорони баз даних;
- проблеми максимально широкого доведення до відома суспільства інформації про патенти [2, с. 109].

Численним є і недобросовісне ставлення до знаків, доменних імен. До того ж, і самі друковані ЗМІ не хтують розміщенням статей з Мережі на шпальтах своїх видань та копіюванням фото, що потім видаються за знімки власних кореспондентів. І якщо авторство на друкований твір ще можна довести, то з величезним інформаційним простором - Інтернет ситуація значно гірша.

Багато (якщо не більшість) користувачів Інтернету, як і пересічних громадян, є необізнаними із сучасною системою охорони авторських прав і порушують їх ненавмисно і не з майнових міркувань. Але незнання законів, згідно із загально визнаним принципом права, не повинно бути обставиною, що призводить до звільнення порушників від юридичної відповідальності.

Серед причин масового незаконного відтворення примірників творів, що охороняються авторським правом можна виділити технічну простоту здійснення операції. З розвитком техніки, користувачеві Інтернет все менше часу потрібно для отримання на своєму комп'ютері тотожної копії твору, або такої, що практично не поступається оригіналу за якістю. Інша причина незаконного обігу творів полягає в елементарній відсутності привабливих варіантів легального отримання необхідних творів за наявності нелегальних. Очевидно, що окремі правовласники не в змозі відслідковувати поширення об'єктів, що охороняються, в цифрових мережах та їх використання при створенні продуктів мультимедіа. Правовласники фактично позбавлені можливості захищати свої права в цифровому середовищі тими способами, що і при звичайному використанні охороняються авторським правом об'єктів [1, с. 165].

Будь-яка поведінка користувачів в Інтернеті побічно торкає права авторів та їх правонаступників.

Інакше кажучи, неможливо нічого зробити в Інтернеті, що б потенційно не порушувало чийсь авторські права. Перегляд веб-сторінок, збереження їх вмісту в пам'яті комп'ютера, переадресація повідомлення електронної пошти - всі ці дії включають відтворення об'єктів авторсько-правової охорони.

Дуже важливим є питання правової оцінки розміщення будь-якого зображення на сторінці веб-сайту, тобто встановлення того, чи є це використання твору. Законодавство України чітко визначає, що розміщення зображення на веб-сайті – це вже є його відтворення. А тому суб'єкт авторського права має можливість відповідно до ч. 1 ст. 440 Цивільного кодексу України застосовувати свої майнові права інтелектуальної власності на твір, тобто «виключне право дозволяти використання твору і право перешкоджати неправомірному використанню твору, в тому числі забороняти таке використання» [8].

Також, підкреслимо, що використання фотографій на веб-сайті, а також об'єктів зафіксованих на них (твори живопису, скульптури, графіки, дизайну, твори декоративно-прикладного мистецтва) може здійснюватися тільки на підставі письмового дозволу автора (правовласника) та відповідно до ст.15 чинного закону України «Про авторське право та суміжні права» [3]. Інакше кажучи, користувачеві слід укласти договір не тільки з автором фотографій (правовласником), але і з автором (правовласником) охоронюваного авторським правом твору, який відтворюється на фотографії [4].

Загальновідомо, що доступ в Інтернет забезпечують провайдери — організації, що мають спеціальне обладнання для публікації інформації в глобальній мережі. Ця інформація розміщується на сайтах, що мають свої адреси і так звані доменні імена. Доменні імена — імена, що використовуються для адресації комп'ютерів та ресурсів у Інтернеті, які на сьогодні є діловими чи особистими ідентифікаторами. Хоча доменні імена як такі не є формою інтелектуальної власності, вони виконують функцію ідентифікації, подібну тій, яку виконують знаки для товарів і послуг, надаючи необхідні орієнтири користувачам глобальної мережі та спрощуючи процедуру пошуку сайтів у Інтернеті.

Нині система індивідуалізації віртуального, сітьового світу вступила в суперечність із системою індивідуалізації «реального» світу (системою знаків для товарів і послуг, фірмових найменувань тощо). Наприклад, на відміну від законодавства щодо товарних знаків, доменні імена мають режим вільної реєстрації за правилом першості. Відтак сучасна система реєстрації доменних імен породжує певні суперечності у сфері охорони прав інтелектуальної власності, оскільки з двох компаній, які законно використовують однакові торговельні знаки щодо різних класів товарів та послуг, лише одна може зареєструвати доменне ім'я, що відповідає її торговельній марці, тоді як інша компанія змушена обирати інше доменне ім'я.

Можливість вільного вибору доменних імен спричинює конфлікти через протиправне явище, відоме як кіберсквотинг — це реєстрація найменувань доменів, що збігаються із засобами індивідуалізації або подібні до них з їх наступним недобросовісним використанням як для власних комерційних цілей, так і для перепродажу власникам відповідних засобів індивідуалізації.

Кіберсквотери використовують принципи реєстраційної системи доменних імен, що ґрунтується на правилі першості, для реєстрації назв торговельних марок, фірмових найменувань, прізвищ, відомих імен без згоди їх власників. Користуючись тим, що така реєстрація не потребує значних коштів, порушники прав інтелектуальної власності реєструють величезну кількість доменних імен, виставляючи їх з часом на продаж або пропонуючи компаніям - власникам відомих знаків для товарів і послуг за досить значні суми. Посилаючись на витяг із заключної доповіді про процес щодо назв доменів у рамках ВОІВ від 30 квітня 1999 р. можна зазначити: «незважаючи на те, що доменні імена з самого початку були призначені для полегшення пошуку серверів, вони почали відігравати більш важливу роль ідентифікаторів, які можуть входити у конфлікт із системою ідентифікаторів, яка існувала до появи Інтернету і охороняється через механізм інтелектуальної власності.

Порівнюючи правові відносини, що існують в повсякденному житті і складові традиційне уявлення про право, з тими, що складаються в кіберпросторі, можна помітити риси як подібності, так і відмінності. З одного боку, проблеми, породжені новими інформаційними і комунікаційними технологіями, не більше ніж нове обличчя старих проблем: крадіжка, вандалізм, плагіат, «піратство» щодо інтелектуальної власності, ухилення від виплати авторської винагороди і т.д. З іншого боку, легкість порушення, скоєного перед екраном персонального комп'ютера, створює оманливе відчуття невинності і повної захищеності.

Зауважимо, що сьогодні в законодавстві України відсутні нормативні документи з питань охорони інтелектуальної власності в інформаційному суспільстві, мережі Інтернет, хоча проблеми охорони інтелектуальної власності нині вийшли на перший план у світі і стали не просто юридичними або комерційними питаннями. Внаслідок всеосяжної інтелектуалізації сучасної світової економіки вони дедалі більше набувають якості політичної проблеми, пов'язаної з економічною безпекою, що вимагає розробки стратегічних підходів для її розв'язання.

Незважаючи на те, що українське законодавство про інтелектуальну власність, зокрема про авторське право і суміжні права розроблене з урахуванням вимог міжнародних конвенцій у сфері інтелектуальної власності та авторського права і суміжних прав зокрема, відповідає їх принципам, адаптоване до вимог ринкової економіки, свою охоронну та превентивну функцію на етапі переходу до ринкових відносин виконує погано. Внаслідок цього зростає кількість контрафактів, що стало причиною конфронтації із власниками майнових прав, творчими організаціями, суб'єктами шоу-бізнесу, державами. Остання проявляється в економічних війнах, прийнятті санкцій, скороченні програм співробітництва, розміру інвестицій тощо. У таких випадках посилюється публічно-правовий захист прав, що разом із

приватно-правовим захистом посилює охоронну функцію прав [7, с. 115].

Як вказується у фаховій літературі, однією з проблем недосконалості вітчизняного законодавства відносно забезпечення захисту та дотримання прав авторів і правовласників в Інтернеті є сукупність соціально-економічних факторів, які спричинили сповільнення поширення та використання сучасних технологій на території України. Причому створення відповідних часу та технологіям правових положень захисту прав автора є основою розвитку культурної інфраструктури в країні та передумови залучення іноземних інвестицій [5].

Висновки. Таким чином, на сьогодні існує значна кількість нормативних актів національного та міжнародного рівнів, що регулюють правовідносини стосовно авторських прав. До системи законодавчих актів варто насамперед віднести міжнародні конвенційні та директивні акти, що приймаються здебільшого на конференціях. Чільне місце у визначених правовідносинах займає своєрідна українська прецедентна практика, що знаходиться у процесі становлення та характеризується явною неоднозначністю суддівських рішень у досліджуваній сфері. Цей факт пов'язуємо з недостатністю закріплених на законодавчому рівні аспектів відповідальності за інтернет-правопорушення. Разом з тим, через особливості функціонування Інтернету, а саме; анонімності користувачів, екстериторіального характеру, свобод та швидкості поширення інформації – порушення авторських прав стало настільки буденним і поширеним явищем, що особа, вчиняючи протиправні дії, просто не усвідомлює їх сутності, а навпаки гадає, що діє в рамках закону. Тож, відзначаємо цю проблему національного законодавства як перспективний напрямок розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Жаров В.О. Захист права інтелектуальної власності. Захист авторського права і суміжних прав. Захист права промислової власності. Навчальний посібник. К.: ЗАТ «Інститут інтелектуальної власності», 2003. 64 с.
2. Крупчан О. О. Міжнародно-правові механізми охорони і захисту авторських прав. *Питання розвитку права інтелектуальної власності*. 2010. С.109-110.
3. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 № 3792-ХІІ. URL:<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>
4. Про ратифікацію Конвенції про захист прав і основних свобод людини 1950 р., Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції: закон України від 17.07.1997р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/475/97-%D0%B2%D1%80>
5. Ріппа П.С. Забезпечення авторських прав у мережі інтернет. *Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право)*. 2011. 2(53). С. 194 – 202.
6. Рудник Т. В. Деякі проблеми питання захисту авторського права в Україні. *Юридичний вісник*. 2009. № 1. С. 74–77.
7. Троцюк Н.В. Адміністративно-правовий захист авторського права і суміжних прав: теоретико-правовий аспект. *Порівняльно-аналітичне право*. 2015. № 2. С. 115–118.
8. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 в редакції 31.03.2019. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

REFERENCES:

1. Zharov, V.O. (2003). Zakhyst prava intelektualnoi vlasnosti. Zakhyst avtorskoho prava i sumizhnykh prav. Zakhyst prava promyslovoi vlasnosti. Navchalnyi posibnyk. [Protection of intellectual property rights. Copyright and related rights protection. Protection of industrial property rights. Tutorial book]. K.: ZAT "Instytut intelektualnoi vlasnosti".
2. Krupchan, O. O. (2010). Mizhnarodno-pravovi mekhanizmy okhorony i zakhystu avtorskykh prav. [International legal mechanisms for the protection and protection of copyright]. *Pytannia rozvytku prava intelektualnoi vlasnosti*, 109-110.
3. Pro avtorske pravo i sumizhni prava. (1993, December 23). [On copyright and related rights]. Zakon Ukrainy № 3792-XII. URL:<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>
4. Pro ratyfikatsiiu Konventsiiu pro zakhyst prav i osnovnykh svobod liudyny 1950 r., Pershoho protokolu ta protokoliv № 2, 4, 7 ta 11 do Konventsii. (1997, July 17). [On Ratification of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms of 1950, the First Protocol and Protocols № 2, 4, 7 and 11 to the Convention]. Zakon Ukrainy. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/475/97-%D0%B2%D1%80>
5. Rippa, P.S. (2011). Zabezpechennia avtorskykh prav u merezhi internet. [Ensuring copyright on the Internet]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu DPS Ukrainy (ekonomika, pravo)*, 2(53), 194 – 202.
6. Rudnyk, T. V. (2009). Deiaki problemy pytannia zakhystu avtorskoho prava v Ukraini. [Some problems of copyright protection in Ukraine]. *Yurydychnyi visnyk*, 1, 74–77.
7. Trotsiuk, N.V. (2015). Administratyvno-pravovyi zakhyst avtorskoho prava i sumizhnykh prav: teoretyko-pravovyi aspekt. [Administrative and legal protection of copyright and related rights: theoretical and legal aspect]. *Porivnialno-analitychne pravo*, 2, 115–118.
8. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy. (2003, January 16). [Civil Code of Ukraine]. Code of Ukraine. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

Стаття надійшла до редакції: 3.06.2021